

NICOLAE TITULESCU, DOCUMENTE DIPLOMATICE

București, 1967, 894 p.

Una din personalitățile proeminente ale istoriei moderne și contemporane a României și a diplomației europene între cele două războaie mondiale, căreia P.C.R. și generațiile de azi îi aduc toată cinstea și prețuirea, este Nicolae Titulescu.

Asupra acestei mari personalități din istoria poporului român și a diplomației mondiale au fost întocmite în ultimii ani numeroase lucrări, printre care și prezentul volum intitulat: Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, apărut în Editura politică.

La elaborarea acestui volum a participat un grup de istorici și juriști, sub conducerea profesorului universitar George Macovescu.

Volumul reprezintă o culegere de 491 documente, în cea mai mare parte inedite, culese din arhive și biblioteci din țară, din publicațiile oficiale ale Societății Națiunilor, din presa vremii română și străină, din dezbaterile parlamentare și din alte lucrări tipărite.

Documentele diplomatice din culegere se referă la o perioadă de aproximativ 20 de ani, de la primele negocieri purtate la Paris, în calitate de ministru de finanțe al României (28 iulie 1920) și pînă în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial¹.

Volumul e prefăcut de un studiu introductiv, intitulat *Opera diplomatică a lui N. Titulescu*, care, pe baza documentelor din culegere, punctează principalele acțiuni diplomatice la care a participat Nicolae Titulescu, evidențiază obiectivele politicii externe a României între cele două războaie mondiale și orientează pe cititor asupra principalelor probleme și evenimente ale situației internaționale.

Dintre documentele din perioada 1920—1932, un interes deosebit prezintă pentru profesorii de istorie acelea care ilustrează activitatea diplo-

¹ În această perioadă, N. Titulescu a fost reprezentant al României la Conferința de Pace, ambasador la Londra (1922—1924), reprezentant al țării noastre la Societatea Națiunilor, al cărei președinte a fost la cea de-a XI-a și a XII-a sesiune ordinară în anii 1930—1932, și ministru al afacerilor străine (1927—1928 și 1932—1936).

matului român pentru apărarea drepturilor și intereselor României la conferințele internaționale pentru reparații și datorii, la procesul optanților unguri, în problema Dunării, în problema minorităților, la tratativele pentru rezolvarea unor greutăți financiare ale țării etc.

Un număr însemnat de documente din această perioadă înfățișează activitatea diplomatică a lui N. Titulescu în cadrul Societății Națiunilor pentru promovarea ideilor păcii, pentru rezolvarea unor probleme internaționale litigioase în interesul popoarelor, cum au fost conflictele greco-turc, chino-japonez și altele.

Principiile asupra organizării păcii și luptei împotriva războiului au fost dezvoltate de N. Titulescu în conferințele „Dinamica păcii” (doc. nr. 169), expusă la Berlin, în fața Reichstagului, la 6 mai 1929, și în „Progresul ideii de pace” (doc. nr. 198), ținută la Universitatea din Cambridge, la 30 noiembrie 1930, precum și în numeroase declarații și interviuri.

O atenție deosebită a acordat N. Titulescu lucrărilor *Conferinței dezarmării de la Geneva din anii 1931—1933, unde a susținut în general propunerile franco-britanice* și a apărât interesele naționale ale țării. „Conferința dezarmării — arăta el la 29 septembrie 1931 — va fi piatra de încercare a înțelegerii dintre națiuni” (p. 385).

Un număr însemnat de documente din aceeași perioadă informează pe conducătorii României asupra acțiunilor întreprinse de N. Titulescu pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării, în care se încadrează și activitatea pentru organizarea Micii Înțelegeri.

Cele mai interesante documente din culegere, care pot fi folosite de profesorii de istorie în predarea politicii externe a României în anii 1933—1937, sînt cele ce ilustrează intensificarea eforturilor marelui diplomat român pentru organizarea forțelor păcii și a unui sistem de securitate europeană după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania și a creării unor focare de război în Europa, Asia și Africa.

Un succes al acestei activități l-a constituit încheierea la Londra la 3 și 4 iulie 1933 a Convenției de *definire a agresiunii*, care definea pentru prima dată în viața internațională noțiunea de agresor și reglementa cazurile de agresiune. În același timp, se stipula că nici un considerent de ordin politic, militar, economic sau de altă natură nu va putea servi drept justificare sau scuză a agresiunii.

Prin adoptarea definiției agresiunii, N. Titulescu avea convingerea că aceasta va contribui la menținerea statu-quoului teritorial, rezultat din sistemul tratatelor de pace de la Versailles, și va crea condițiile necesare instaurării păcii și securității internaționale.

Sprijinul deplin acordat de Nicolae Titulescu propunerii U.R.S.S. pentru încheierea Convenției de definire a agresiunii a marcat — după cum sublinia el însuși — „o primă și importantă etapă pe calea care duce la normalizarea raporturilor noastre”. În continuare, el arăta: „Nu am nici o îndoială că, în munca ei neobosită pentru menținerea păcii generale, România

va face tot ce depinde de ea și am toate rațiunile să cred că guvernul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste va face la fel pentru ca cele două națiuni să realizeze pentru cel mai mare bine al lumii poruncile geografiei și istoriei" (p. 512).

Reluarea raporturilor diplomatice ale României cu Uniunea Sovietică a ocupat un loc de prim ordin în activitatea diplomatică a lui N. Titulescu. În discursul ținut la 16 martie 1933, în fața Camerei deputaților, el sublinia că România „este decisă să ducă cea mai pacifică politică față de Rusia Sovietică, în așteptarea momentului când împrejurările vor permite să stabilim cu ea relațiuni politice normale, cu respectul intereselor vitale ale țării" (p. 482).

La 9 iunie 1934, un schimb de note diplomatice cu conținut identic efectuat la Geneva între Titulescu și Litvinov, în care ambele guverne își garantau reciproc deplina și întreaga respectare a suveranității, încorona cu succes eforturile îndelungate ale celor doi remarcabili diplomați.

În stabilirea relațiilor diplomatice româno-sovietice, Titulescu a văzut o manifestare a politicii externe românești ce corespundea unor înalte comandamente geografice, istorice și politice și avea rolul de a consolida legăturile dintre statele care urmăreau stabilitatea și pacea în Europa. În interviul acordat la Geneva la 19 ianuarie 1935 ziarului „Isvestia", el a declarat că considera „reluarea raporturilor diplomatice între România și U.R.S.S. ca unul din cele mai importante acte" din viața sa politică (p. 601).

Pentru apărarea independenței și a integrității teritoriale a României și a statelor vecine ce și-au format sau desăvârșit unitatea politică în condițiile create de primul război mondial, Titulescu a conceput un sistem de alianțe regionale și pacte de asistență mutuală care, interconectate, să facă imposibil războiul. Convingerea că aceasta era calea pentru înfăptuirea securității l-a determinat să afirme: „... în ceasul în care Europa ar fi acoperită de o rețea de acorduri similare, neîndreptate împotriva nimănui, dar avînd ca scop respectarea legii internaționale, pacea va exista cu adevărat" (p. 767).

În cadrul acestei activități, prezintă un interes deosebit documentele referitoare la acțiunile întreprinse de N. Titulescu pentru consolidarea Micii Înțelegeri și asigurarea securității țărilor din centrul și sud-estul Europei. Astfel, la 16 februarie 1933, la Geneva s-a semnat pactul de reorganizare a Micii Înțelegeri, în baza căruia ea s-a transformat într-o unitate internațională care echivala, prin importanța ei politică, economică și militară, cu o mare putere europeană. Noul pact avea însemnătatea și valoarea unui tratat de alianță complet, care se suprapunea vechilor pacte bilaterale încheiate între cele trei state în anii 1920—1921. Datorită acestor măsuri, Mica Înțelegere s-a manifestat ulterior pe plan internațional ca un front diplomatic indivizibil, apărînd în mod solidar una și aceeași cauză.

În urma eforturilor depuse de către ministrul de externe al României, timp de mai mulți ani, s-a constituit Înțelegerea Balcanică la 9 februarie 1934. Pactul balcanic semnat de România, Turcia, Grecia și Iugoslavia era „un instrument defensiv", îndreptat spre „menținerea ordinii teritoriale" și garan-

tarea securității statelor balcanice împotriva unei agresiuni venind din partea unui stat balcanic.

O valoare inedită prezintă pentru profesorii de istorie, juriști și masele largi de cititori documentele din culegere în legătură cu activitatea asiduă desfășurată de N. Titulescu în anii 1935—1936, în vederea încheierii unui pact de asistență mutuală româno-sovietic, pentru a cărui negociere și semnare primise împuterniciri depline din partea lui Carol al II-lea și guvernul Tătărăscu. Titulescu voia ca, în cadrul ajutorului reciproc pe care părțile semnate urmau să și-l acorde atunci când una din ele ar deveni victima agresiunii, Uniunea Sovietică să garanteze independența națională și integritatea teritorială a României și a aliaților săi. Protocolul pactului de asistență mutuală româno-sovietic, redactat de N. Titulescu și Litvinov, la 21 iulie 1936 la Montreux, nu era îndreptat împotriva nimănui, ci numai împotriva agresorului, oricare ar fi el.

Surprinzătoare în această problemă e poziția primului ministru Gh. Tătărăscu, care, deși în ședința de consiliu de la 14—15 iulie 1936 a aprobat politica externă a lui N. Titulescu și activitatea sa pentru semnarea Pactului de asistență mutuală cu U.R.S.S. (doc. 470), cu numai trei zile mai înainte, la 11 iulie, înaintase regelui Carol al II-lea un referat (doc. 471), în care propunea înlocuirea lui Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine pe motivul unor „exagerări ale domniei-sale în chestiunea raporturilor cu U.R.S.S.” (p. 797). De altfel, nu după mult timp, la 29 august 1936, în urma remanierii guvernului, Nicolae Titulescu va fi îndepărtat de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine. Înlăturarea lui Titulescu din guvern a fost interpretată de către Litvinov ca un act echivalent cu o schimbare a politicii externe românești, fapt ce a făcut ca U.R.S.S. să nu mai fie interesată în semnarea pactului, deși guvernul Tătărăscu ar fi dorit încheierea lui.

Alte documente din culegere scot în evidență atitudinea fermă a lui N. Titulescu în anii 1935—1936 de la tribuna Societății Națiunilor de condamnare a agresiunii Italiei fasciste în Abisinia și sprijinire a luptei juste a poporului etiopian. Marele luptător român antifascist N. Titulescu a condamnat intervenția Italiei fasciste și a Germaniei hitleriste în Spania împotriva forțelor republicane și a sprijinit lupta justă a poporului spaniol împotriva fascismului.

Ultimele documente din culegere înfățișează activitatea lui Titulescu după înlăturarea sa de la Ministerul Afacerilor Străine până la 30 mai 1939, activitate pusă în slujba aceluiași țeluri nobile: apărarea păcii și intereselor României.

Din documentele culegerii reiese că, în întreaga sa activitate diplomatică, Nicolae Titulescu a militat pentru dreptul inalienabil al României de a acționa de sine stătător în interior și exterior, în conformitate cu interesele naționale. „Românii — declara el — vor să toarne ei tiparul propriei lor vieți naționale și sînt foarte sensibili la gîndul că, făcînd ceea ce fac, s-ar putea crede că imită pe cineva” (p. 774).

Nicolae Titulescu s-a pronunțat pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare și prietenie ale României cu toate statele lumii și a avut un rol important în fundamentarea normelor și principiilor relațiilor dintre state. Astfel, în discursul ținut la deschiderea Conferinței presei Înțelegerii Balcanice din 11 iunie 1936, el a declarat: „Vrem prietenia tuturor marilor puteri fără deosebire: a Franței, a Marii Britanii, a Italiei, a Germaniei și U.R.S.S.

Sîntem gata să dăm tuturor acestor puteri dovezile concrete ale sincerei noastre dorințe de a trăi cu ele în pace și prietenie. Dar în schimb nu vom renunța niciodată în favoarea nici uneia și nici chiar în favoarea tuturor marilor puteri împreună la principiul egalității statelor, adică la dreptul suveran de a dispune fiecare de soarta noastră și de a nu primi niciodată o hotărîre care să ne privească la care noi nu am fi consimțit“ (p. 772).

Culegerea reprezintă o reală valoare documentară și științifică. Ea poate contribui la o bună informare a cadrelor didactice. Profesorii de istorie din învățămîntul de cultură generală pot găsi în această culegere un valoros material documentar ce poate fi utilizat la orele de istorie a patriei și de istorie contemporană universală, mai ales în predarea politicii externe a României între cele două războaie mondiale, pentru cunoașterea activității diplomatice a lui Nicolae Titulescu și educarea tinerei generații în spiritul patriotismului, umanismului, ideilor păcii și înțelegerii între popoare.

V. BOBOCESCU